

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bemærkninger i Anledning af en Afhandling i det theologiske
Maanedskrift for Aprilmaaned d. A. om det Hebraiske Sprog-
studiums Skjæbne i Danmark, og Undertegnedes Grammatik
i samme Sprog,

udgivne som

I n d b y d e l s e s k r i f t

til

den offentlige Examen i Roskilde Kathedralskole

i September 1825.

ved

Dr. S. N. J. Bloch,

Professor og Skolens Rector, Ridder af Dannebrog.

*Universitetsbibliothekets
Bibliotek.*

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,

Hof- og Universitets-Bogtrykker.

Χαλεπὸν οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν αμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγγώμονι κριτῇ περιτυχεῖν. Xenoph. mem. Socr. II, 8.

Maaskee vil det forekomme en eller anden Læser af disse Blade, at en saadan Kritik eller Antikritik, som de skulle udgjøre, ikke er noget passende Emne for et Skoleprogram, hvoraf sædvanlig ventes enten en Undersøgelse af en enkelt videnskabelig Gjenstand, eller Beretninger om Skolens og Underviisningens Tilstand i ældre eller nyere Tider. Ogsaa bleve de i Førstningen heller ikke skrevne i denne Hensigt, hvortil denne Gang var valgt et andet Emne af den latinske Litteratur. Men da jeg ved nœiere Overveielse betænkte, baade at det hebraiske Sprogstudiums Bedømmelse ligesaavel, som enhver anden Green af Didaktiken, kan have sin videnskabelige Interesse, og at Spørgsmaalet dernæst i Særdeleshed er om en af de Lærebøgers Værd, som bruges i denne Skole: saa syntes det mig tilsidst ikke upassende, at anvende et Program, som udgaaer fra samme, til at veie, hvorvidt den Anke, der var ført imod saavel Studiumets Behandling i Skolerne i Almindelighed, som den Bog, der her saavelsom andensteds er lagt til Grund for Underviisningen deri, maatte være grundet eller ikke; et Forsvar, hvortil jeg baade som Lærer og som Forfatter maatte ansee mig for at være opfordret.

Blandt de Afhandlinger nemlig, hvorved Forfatterne af det nysbegyndte theologiske Maanedskrifts første Hefte troe at skulle hjælpe paa den efter deres Mening indtraadte Fordærvelse af Theologiens Studium og raade Bod paa den Ulykke, som det 18de Aarhundredes dem saa mishagelige Dplysning skal have forvoldet i samme, befinder sig nu og et Stykke i samme Aand, hvori Hr. H. Chr. Lindberg lover en "Oversigt over den Skjæbne, som det hebraiske Sprogstudium og det Gamle Testaments Fortolkning har havt i Danmark i Aarene 1790—1820," hvilken Oversigt, saavidt den hidindtil er kommen for Dagen, falder

i tvende Afdelinger, hvoraf, efter nogle i et Slags Indledning henkastede Invectiver mod det 18de Aarhundredes Vantrøe i Almindelighed, den 1ste angiver at handle om "det hebraiske Sprogs grammatiske Studium i Almindelighed," den anden leverer tvende Recensioner, den ene af min, den anden af Professor Rasmussens hebraiske Grammatik. Alt undersøge, hvorvidt Recensentens Dom over denne sidste er grundet eller ikke, ligger udenfor min Plan, saavel fordi jeg overhovedet ikke anseer det for meget delicat, at ville bedømme en Lærebog, der paa en Maade rivaliserer med Eens egen, hvor Egoismen alt for let kan synes at være kommen med i Spillet, som og fordi Forfatteren endnu lever og selv maa, ifald han finder det fornødent, forsvare hvad han har skrevet. Jeg bliver altsaa kun staaende ved hvad der i bemeldte Recension er yttret imod min egen Sproglære. Men da der forudgaaer og dermed staaer i Forbindelse en almindelig Dom om Underviisningen i det hebraiske Sprog i det Tidrum, da samme Sproglære paa flere Steder er bleven brugt, saa bliver det allerede derfor nødvendigt tillige at kaste et Blik paa denne Dom, om det end ikke, som en mere almindelig didaktisk Gjenstand, kunde formodes at have større Interesse for Læseren, end det, en blot Antikritik maaskee vil kunne medføre.

Indledningen altsaa, hvis Tendents formentlig er, at gjøre disse Recensioner til et Slags Afhandling, der kunde gjøre dem skikkede til at optages i det Tidsskrift, hvis Hovedbestræbelse gaaer ud paa at tilintetgjøre, hvad der i de sidste halvhundrede Aar omtrent er virket til et liberalere Studium af Theologien, og med andægtig Jær at trække løs paa den Vantrøe og Uchristelighed, der skal ligge i samnes videnskabelige Fremskridt, entrerer ganske vel i samme Maneer og Tone, i hvor tvungent det end for Næsten faider ud, naar Forf. vil gjøre nogle formeente Urigtigheder i det hebraiske Sprogs Formlære til Følger af denne Vantrøe og Uchristelighed, eller hvor stridende det end bliver mod den Skoles Mand, som Forf. ved denne Indledning bekjender sig til, naar han anpriser den nyere Tids Sproglærdom, som de andre saa heftigen forkaste; eller i hvor lidet endelig de Beskyldninger lade sig bevise, som gjøres hiint Tidrum for Forsømmelse af den orientalske Litteraturs Studium. Det er derfor en temmelig uheldig Forevending, naar Forfatteren af Tidens Vantrøe henter en Grund for sit Forehavende, hvis Diemeed snarere kunde synes at gaae ud paa at gjøre hans egen senest udgivne Grammatik gjældende ved de tvende forudgaaendes, til Brug autoriseredes Nedsættelse; hvilket idetmindste stikker frem deraf, at han ikke vil omtale Oversættelsen af Wetherlins, efter eget Sigende, fordi den ikke af Directionen for Universitetet og de lærde Skoler er autoriseret til Brug i disse sidste: saasom dens Omhandling jo, da den dog er bleven brugt, ligesaavel som de andre maatte have henhørt under dens Plan, der vilde

give os en historisk Oversigt af det hebraiske Sprogstudiums Skjæbne i Skolerne og hente Aarsagerne til disses formeentlige Mangler af Grammatikernes Ufuldkomnetheder.

For imidlertid nu, som sagt, at stemme i med i den modern-orthodoxe Tone, fortæller Hr. L. os da til Begyndelse, at "Saalænge man havde Agtelse for Bibel og Christendom og det G. T. var en meget kostbar Bog for enhver Christen, især usfatteelig for Theologen, stod det hebraiske Sprogstudium i høi Anseelse og dreves med ligesaa megen Iver som Nytte saavel i Skolerne som ved Universiteterne. Alle Hjælpevidenskaber agtedes høit og bearbejdedes flittigt. Men Vantroen brød ind i den Christne Kirke; den nedbrød med Agtelse for Biblen Lysten til at studere det hebraiske Sprog og Oldtidsminderne grundigen; for den høit prisede Dplysning maatte det nu være en let Sag at tilegne sig det fattige, men ved Jodelsigt fordærvede Hebraisk; exegetisere over det G. T. meente Enhver at kunne, som med Ukyndighed i det hebraiske Sprog og beslægtede Dialekter forbandt en tilstrækkelig Uforskamnethed til at nedrive og omdanne, hvad der var Menneskets Vigtigste, og Hovmod nok til at paastaae, at hans egne urimelige Meninger fandtes i den hellige Skrift. Saa vare omtrent Tidens Vilkaar ved Begyndelsen af det 19de Aarhundrede" o. s. v. Hvo der har siddet for dette stærke Malerie, navngiver Forfatteren os ikke, men paastaar blot paa den nye Sects sædvanlige Viis, at alt dette "udtalte sig igjennem de frækkste Skrifter i Lydskland." Og dog maatte man meget ønske at vide, hvilke disse frække, uforskammede, hovmodige Skribenter ere, som have anrettet denne Ødelæggelse i den orientalske Litteraturs Studium. Ukyndige i det hebraiske Sprog kan det jo ikke have været; thi om Saadanne end kunde "tilegne sig" samme (en Ting, hvis Mulighed overhovedet ikke er let at begribe, om end Sproget saa var nok saa fattigt og fordærvet), eller havde givet sig ifærd med at exegetisere Forfattere, hvis Sprog de ikke engang forstode: da kan deres Mening jo ikke have været af nogen Indflydelse enten paa Sprogets Studium eller paa det G. T.s. Fortolkning. I detmindste veed jeg ikke at besinde mig paa et eneste vigtigt Skrift, som i denne Henseende kunde komme i Betragtning. Skal altsaa Anledningen til denne Beflagelse ikke være greben reent af Lusten, saa maa den vel være hentet fra saadanne Verker, som i den senere Tid fornemmelig have tjent de Studerende til Veiledning i det G. T.s. Studium. Men hvo vilde da vel kunne beskjylde Mænd som Michaelis, Knapp, Dathe, Eichhorn, Bauer, Schulz, Rosenmüller, de Wette, Vater, Meyer o. s. fl. for Ukyndighed i det hebraiske Sprog og dets "beslægtede Dialecter" (skal vel være "beslægtede Sprog," thi Dialecterne maae vel alle være beslægtede med Sproget), for ikke at tale om "Uforskamnethed i at omdanne hvad der var Menneskets Vigtigste, og Hovmod i at tillægge Bibelen sine egne urimelige Meninger." Eller sigtes der ved disse sidste

maafkee til Eichhorns Hypotheser om de forskjellige Oldsagn i Genesis, til Dathes og Andres Forandringer af Punctuationen paa sine Steder, til Bauers paa Sammenligning med de græske, eller de Wettes paa Navnetymologien grundede Eftersporinger af de hebraiske Mythers Oprindelse, til Kritikens Brug eller Anvendelsen af den nyere og mere smagfulde Fortolkningskunssts Principer paa det G. T. S. Eregese, o. a. desl. som kan tilskrives Rationalismen eller, som det i den nyere Skoles Sprog hedder, Vantroen: da følger jo netop Gesenius, som Forf. medrette selv sætter saa høit, i sin Fortolkningsmaade de samme liberale Grundfætninger, og hans hebraiske Læsebog giver i dens Indledninger selve Begynderen saa rationalistiske Anskuelser af det G. T. S. Indhold, som vel nogen Fortolker i det 18de Aarhundrede har givet; saa at Hr. L. endog selv ved at følge denne Lærer staaer fare for at geraade i den Vantro, der i "Nædselsperioden," skal være indbrudt i den Christne Kirke. Men maafkee er heller ikke dette Hr. Adjunctens Mening, men kun, at det hebraiske og de andre orientalske Sprogs Studium i den senere Tid er bleven forsømt og ei dyrket saa meget eller af saa Mange, som i den ældre Tid. Herover vil det imidlertid nok være vanskeligt at holde Mandtal, selv hos os, hvor vi vel kunne opvise ligesaa Mange, der efter 1790, som før samme Aar, have lagt sig efter dette Studium; end sige i Tydskland, hvorfra Foragten for Bibelen og det hebraiske Sprog skal være kommen til os. Der levnes os altsaa vel kun at bedømme dette efter hvad for Skrifter man fra den Tid har, i hvilken dog vel neppe noget med Litteraturen bekjendt Menneske kan paaastaae, at det hebraiske Sprog og det G. T. S. Studium er standset og ikke meget mere stedse er gaaet frem i samme Forhold, som andre Videnskabers og de andre gamle Sprogs Studia. Thi om vi endog blot med vor Forfatter ville dømme efter hvad grammatiske Skrifter der i Slutningen af det 18de Aarhundrede ere udgivne, hvo kan da finde noget Beviis for Sprogstudiets Forsømmelse eller Tilbagegang i de Lærebøger, vi i den hebraiske Grammatik efterhaanden have faaet, ikke blot fra 1785 til 1790 af Schröder, Biedermann, Haffe, Hezel, Haas, Ries, Otto, Wolborth, Mayr, Hempel, men endog efter 1790 af Steinersdorff, Jehne (tvende Dplag), Güte, Schröder (nyeste Dplag), Seidenstück, Jahn, Frosch, Hezel (atter tvende forskjellige), Weigel, Jacobi, Vater (en større og en mindre), Wetherlin (tvende Udgaver), Hartmann, Haas (Epz. 1800), foruden andre grammatiske Skrifter, Elementarbøger, og Lexika, af hvilke Aarene 1792 og 1793 allene frembragte 6te Deel af Michaelis Supplementa ved Lychsen (der og til samme Tid continuerede Michaelis neue orientalische und exegetische Bibliothek), Castelli Lexikon af Trier, Cocceii af Schulz, Simonis af Eichhorn, Hezels baade kritisches Wörterbuch og institutio philologi hebræi, 1795 Mosers Lexicon hebræo-chald. og 1801 Dindorfii Nov. Lexicon linguæ

hebr. chald. commentario in libros V. T. locupletatum — hvilket alt, om det end i visse Henseender siden kan være overtruffet af Gesenius, dog i det mindste viser, at Sprogets Studium i de Aar ikke har været forsømt, da saa mange Veiledninger isaaftald ikke kunde have fundet Uffærtning. Og giver nu vort Fædreland, som Forf. vel ikke i den bedste Mening siger, et Echo af hvad Aand der i Tydskland i videnskabelig Henseende udtaler sig, hvilket vel i Almindelighed ligesaalidt kan nægtes som beklages: da er jo allerede dette et Beviis paa, at det hebraiske Sprogs Studium heller ikke hos os er gaaet Krebsgang, saasom vi ikke blot sædvanligen i vore Studeringer benytte hvad Fortrinligt der i Tydskland udkommer, men endog i dette Fag i Særdeleshed have faaet flere saavel Oversættelser som egne Skrifter og navnlig de tre af Hr. L. omhandlede Grammatiker, der ligeledes, naaget deres mulige Ufuldkommenheder, dog altid bevise, at man istedetfor at forsømme og foragte, tværtimod efter Eone har søgt at befordre og fremhjælpe dette Studium. Ikke heller gives der i de offentlige Foranstaltninger hos os i denne Henseende nogen Grund til at gjøre den Slutning, at Hebraisten skulde være bleven forsømt. Ved de lærde Skolers Reforme i Begyndelsen af dette Aarhundrede blev dette Studium aldeles ikke indskrænket, og først i den allerseneste Tid, som jo skal være den bedste, da "Morgenrøden igjen lyser paa Danmarks Himmel," er det ellers sædvanlige Pensum af hele Genesis bleven indskrænket til 40 Capitler af samme. Ligeledes ved Universitetet har jeg ikke hørt, at der til theologisk Attestats efter 1790 fordredes mindre Kundskab i Hebraisk, end før den Tid. Og til Skoleembedsexamen, hvoraf vel kunde tages et Prognostikon paa, hvad Underviisning der kunde ventes i Skolerne, fordredes dengang ikke Ringere, end i Fortiden til Magistergraden, nemlig det Gamle Testaments historiske Bøger tilligemed en nøiagtigere Kundskab i Sprogets Grammatik, end Theologen i Almindelighed behøver, (jeg for min Deel angav i Aaret 1793 foruden de historiske Bøger, de chaldaiske Stykker medregnede, endnu Psalmerne og Ordsprogene, Andre vel endog mere); hvorimod den nyeste Forordning, som man dog vel ikke vil tilskrive Bantvoen, nu ikkun foreskriver den tilkommende Skolelærer til Examen at angive 3 af Mose-Bøger og een Bog af Psalmerne eller noget Æquivalerende. Og naaget alle disse sikker e Kjendemerker paa, hvad der i hiint Tidrum gjordes baade i Tydskland og hos os til det hebraiske Sprogstudiums Fremme, vil dog nu en ung Mand, som ved Begyndelsen af det 19de Aarhundrede vel neppe endnu kjendte et hebraisk Bogstav, lære os, hvor slet Tilstanden af Underviisningen den Tid skal have været, og offentlig paaastaae, at man med Ukyndighed i Hebraisten ikkun forenede Uforskammenhed til at nedrive, og af Foragt for denne Kundskabs væsentligste Tøndent (Wibelfortolkningen) forsømte og forkastede Sprogets Studium selv! Kan man altsaa vel ansee det for andet, end en ligesaa

grundløs som mislykket Bestræbelse for at bringe sine Recensioner i Forbindelse med den nyeste Orthodoxies og det theologiske Maanedskrifts Aand, naar samme Forfatter efter ovenstaaende Nødværdigelse af Forgængerne gaaer over til sin egentlige Gjenstand med følgende opbyggelige Tirade: "Men dersom vi endog ikke kunne med de Mange beundre og glæde os over den sidste Tids Færd og Stræben, vide vi dog, at Intet er skeet uden Guds Villie, og at ogsaa denne Tid derfor maa medføre meget Godt og blive for os høist lærerig." Ja tilviffel, naar vi med Glid benytte en Eichhorns, Bauers, Rosenmüllers, Waters og andre Saadannes Værker. Men det har neppe været Hr. Lindbergs Mening, naar han fremstiller os deres Tids Færd og Stræben som et Onde, samt derpaa videre siger: "Det er derfor" (hvorfør? ventelig da for at gjøre dette Onde lærerigt for os)!" jeg har bestemt mig i Korthed at levere en Oversigt af den Skjæbne" (altsaa ventelig ond Skjæbne) "som det hebraiske Sprogstudium og det G. Ls. Fortolkning har havt hos os i denne Rædselsperiode (!) for den Christne Kirke" (Christne Kirke). Det klinger heel frygteligt, især ved den Reaction, der trues med i Fortalen til det theologiske Maanedskrift som Virkning af ægte Christendom, hvor Sværdet hæves over vor Rakke, dersom vi ikke antage Freden paa de befalede Vilkaar. Det er altsaa vel høi Tid, at den, der har havt mindste Lod eller Deel i Rædselsperioden, var det endog kun som Forfatter af en uskyldig Grammatik, seer til at purificere sig saa godt han kan. Jeg gaaer derfor nu videre, indtil jeg er færdig med de Kapitler, som angaa mine ringe Bestræbelser i den Henseende.

Den første Afhandling, som skal karakterisere os det hebraiske Sprogstudium i Danmark i Aarene 1790—1820, d. e. med et rundt Tal fra den Tid, man begyndte at forlade Danzii Grammatik, til den Tid, Recensenten udarbejdede sin, indbefatter tre Afsnit, hvoraf det 1ste, som overskrives: "Det hebraiske Sprogs grammatiske Studium i Almindelighed," bestaaer blot i en Opregning af de grammatiske Lærebøgers Titler, som hos os traadde istedetfor Danzii Grammatik, og Angivelse af hvilke Skoler de brugtes i. Og heraf, saavel som af den Omstændighed, "at man paa flere Steder, hvor Wetherlins og Rasmussens vare indførte, endnu ofte skal have tyet tilbage til den gamle foragtede Danzii Grammatik" (hvilket jo maaskee og kan lade sig forklare deraf, at Læreren ikke har været saa beløben i hine som i denne), gjøres da uden videre Grund den Slutning, at "Under disse Omstændigheder" (hvilke Omstændigheder? thi kun een er nævnet, og det endda en yderst ubestemt og interfigende, samt min Grammatik aldeles ei vedkommende) "maatte vel det hebraiske Sprogs grammatiske Studium være meget indskrænket i Skolerne, og den ringe grundige Rundskab" (hvoraf beviser Forf. at den var saa ringe? Det seer man

Intet om), "maatte virke meget uheldigt paa dette Sprogs fortsatte Studium;" hvilket han endog paaftaaer at Professores lingvarum Orientalium (hvoraf endog den ene endnu levende ved samme Leilighed bedømmes) ikke kunde, eller engang forstode, at op hjæ lpe igjen. Dette er hele Indholdet af denne første saakaldte Afhandling, hvori da ikke blot vi Grammatikforfattere forud kunne læse vores Dom, som dog contrasterer besynderligt mod den Roes, der siden tildeles min Sproglære; men endog sauntlige Skoleungdommens Lærere i det hebraiske Sprog i bemeldte 30 Aar see, hvor uforsvarligt de have forrettet denne deres Embeds Pligt*). Vi overlade Læseren selv at bedømme og benævne en saadan Beviismaade, og tilføie blot et Par Bemærkninger i Henseende til det Enkelte. Saaledes hedder det først: "Kun lidet brugtes Schroederi institut. ad fundamenta lingvae Hebraicae, Ulm. 1785" (hvorfor just denne mellemste Udgave, og ikke den nyeste af 1792?) "men neppe i nogen Skole." Skal dette sidste være sagt til Dadel, da betænker Hr. L. ikke, hvor lidet denne, skøndt fortræffelige, Grammatik dog formedelst sin Vidtløftighed er skikket til Skolebrug eller Begynderunderviisning, hvortil den heller ingenlunde af dens Forfatter, som skrev den nærmest for sine Tilhørere ved Akademiet i Groeningen, er bestemt; hvilket altsaa og beviser, at der ved Universiteterne gjerne kan læses over hebraisk Grammatik, uden at det skal være Beviis paa dens Forsømmelse i Skolerne, hvilken Hr. L. hos os vil udlede deraf, at Professorerne i dette Fag ved Kjøbenhavns Universitetet stundom have averteret analytiske Forelæsninger; som om Hensigten heraf skulde være at lære Studenter Elementerne paa Ny, og ikke snarere, at udvide denne Kundskab og trænge dybere ind i sammes Grunde, end det i Skolerne var passende eller engang muligt. Ogsaa ere saadanne Forelæsninger længe før Rædselstiden, hvor den hebraiske Underviisning i Skolerne skal have været saa daarlig, altsaa i bedre Dage, da dette Studium "drevs med ligesaa megen Iver som Nytte i Skolerne," baade bekjendtgjorte og holdte, ikke allene af vor sidstafdøde Kall, men endog af hans dengang saa berømte Fader, af hvis Collegier jeg allerede som Discipel var saa heldig at kunne benytte en god Afskrift, og endnu eie Begyndelsen af et Andet, som han havde holdt over Danzii Grammatik. Og ligeledes

*) Om de Disciple, der af mig ere underviiste allene efter min Grammatik, ved Universitetet ere befundne at have havt saa ringe Kundskaber i Sproget, at de behøvede at lære deres Grammatik paany, maa behagelig bedømmes efter Udfaldet af Examen artium, hvor af de siden 1809 af mig dimitterede Disciple, som have angivet hebraisk, i alt 73, ifølge Listerne over bemeldte Examen, de 47 have erhholdet bedste Charakter, 8 endog med Udmærkelse, og ifkun 3 non contentendum samt Ingen ringere.

endelig, hvad de Videre; Fremrykkedes private Studeringer ved Universitetet angaaer, i hvilke Hr. L. paaftaaer at Schroeder kun lidet benyttedes, da er det og besynderligt, hvoraf han saa noie kan vide, hvad der var almindeligt i de private Studier ved Universitetet længe før han selv betraadde det. Idetmindste benyttede jeg i mine Studenterdage ingen anden, end netop denne Grammatik, fornemmelig for Syntaxens Skyld, og det Samme veed jeg at Flere den Tid gjorde.

Danzii Grammatik hæver dernæst Hr. L. formedelst "dens Grundighed og Forfatterens Lærdom som en i mange Maader passende Skolebog langt over foregaaende, samtidige og for en Deel nyere Arbejder," men tilstaaer dog, at hans System havde væsentlige Mangler. Hvilke disse ere, erfarer man Intet om, men ifkun dette ganske almindeligt, at, "da hans Skrivemaade og Sprog kom til at staae i fuldkommen Modsigelse til Tidsalderens hele Stræben efter at gjøre Disciplene alting let *), omstiftede man undertiden med en i vanskelig Form indklædt god Gehalt Lærebøger, som hverken fra Materiens eller Formens Side fortjene nogen Roos." Hvilke Lærebøger der her sigtes til, om tydske eller danske, og atter af disse sidste, som strax derpaa anføres, hvilke, er ikke bestemt angivet, altsaa til ligesaa liden Underretning for Læseren, som muligt enten at bejae eller benægte. Vi holde os altsaa kun til hvad her er yttret om Danzius, ihenseendtil hvilken man vel, hvis den skal roses paa de Myeres Beføstning, kunde fristes til med Horats at sige: indignor — non veniam antiquis, sed honores & præmia posci. Bestaaer nemlig den grammatiske Grundighed og en Lærebogs gode Gehalt i en fuldstændig og nøiagtig Angivelse af de skriftlige Tegne og deres Forandringer, da kan det ikke nægtes, at Danzius nøiagtig nok har angivet samme baade i Almindelighed og i specielle Tilfælde. Fordres der derimod medrette af en Grammatik i vore Tider Opklaring! af Sprogets Aand; fordres der, at den skal lære os, ikke blot hvad skriftlige Forandringer der foregaae i Ordformerne, men endog hvorfor og efter hvilke Sproglove de foregaae, eller at den med Sprogphilosophie skal bygge sine Forskrifter paa etymologiske og analogiske Grunde, kort: at den skal blive os ikke en blot død Tegnskære, men en levende, frugtbar og interessant Veiledning til Sproget **): da kan vel neppe nogen,

*) Det hører med til den nyeste Tids Oppositioner mod det 18de Aarhundrede, ogsaa i Pædagogikken at forkaste det Princip, at gjøre Underviisningen let, interessant, oplysende og aanddannende for Ungdommen, som om denne ikke meget vel kunde bestaae med den Grundighed og Alvor, Sagen fordrer, og den underviste bedst, som gjorde Læringsarbejdet bekvæmligt!

**) At den Danziske Grammatik blot er en saadan død, tør og Intet oplysende Tegnskære, maae blot et Par Exemppler tydeliggjøre. Hvad Forklaring gives der os vel om Sagen og

Idee om, hvad der horer til at fyldestgjøre disse Fordringer, paastaae, at det er skeet ved Danzii Grammatik eller ved nogen, som følger dens Methode, der ikke i enkelte Dele, men i det Hele strider imod en rigtig Sprogunderviisnings Grundsætninger. See herom den velgrundede Kritik af det Danziske System, som findes i Fortalen til Waters (grøfvere) hebraiske Sprachlehre, S. 16 fgg. Og havde Hr. L. ikke selv erkjendt dette, hvor kunde han da gjøre saameget af Gesenius's Veiledning? eller hvis det latinske og vanskelige Sprog var den eneste Mangel ved Bogen, hvorfor gav han os ikke da hellere Danzii Grundighed og gode Gehalt paa danst og i et fatteligt Sprog, end holdt sig til den nyeste tydske Lærer af det Lidsrum imellem 1790 og 1820, altsaa selv blev Echo af Lydslands nyere videnskabelige Fremskridt? Alt opfyldte disse vor Tids retmæssige Fordringer til en hebraisk Grammatik, var mit Niemeed ved Bearbejdelsen af min; ligesom jeg og tillige stræbte at gjøre Veiledningen saa let og fattelig som muligt; hvilket ved den store Omfang og Udførlighed, Ungdomsunderviisningen i vore

dens? Anledning, naar det om sammentrukne Former §. 24 hedder: *Duorum Schvaim concurrentium prius, quod mobile videri poterat, in syllaba composita mutatur in vocalem brevem, et quidem, si utrumque simplex est, tunc 1. primitivum communissime mutatur in (·), posteriori, si sub ך sit, plane sublato. 2. interdum elevatur in (-), sere si ortum sit ex (׃), v. s. v. 3. in (׃) mutatur potissimum sub gutturali ך aut alia quacunque, imprimis iserata antea. vel 4. in (׃) hhatuph elevatur, si aut ipsum aut posterius ex ך factum sit. eller naar det i den paafølgende Obs. 2 til Oplysning af det af ך׃ dannede ך׃ hedder: Schva correptum ex (׃) ante ך nominis orti ex verbo actu quiescenti, transit in ך, posteriori (׃) sub ך sublato. Og saaledes hele Bogen igjennem. Hvad grundig Kundskab eller tydeligt Begreb kan der vel af saadan aldeles umotiveret Tegnlære gives Lærlingen om Sprogets Formdannelse? og hvø maatte ikke her ønske, ei blot en lettere og fatteligere Udtryksmaade, især naar man erindrer sig den uendelige Tid, der forðum spildtes allene paa at gjøre Reglerne forskaaelige for Discipulen, hvorefter han endda ikke vidste mere, end at naar Stavelsen lod o, krevdes den med o, naar den lod e med e, o. s. f. men ogsaa at det viskes, hvorledes de Former, hvis Regn her anførtes, vare opstaaede, og hvorfor de punkteredes saaledes; kort: at faae, som Vater siger, ei blot Navnet, men ogsaa Begrebet at vide. Eller hvad Begreb faaer Lærlingen vel om de sagolerede Former af Reglen §. 22, IV: (-) & (׃) nec non (·) substantivorum formæ ך׃ & ך׃ corripuntur in (׃), sed terminatione nominum plurali accedente, quælibet istarum producitur in (׃)? Med hvilken Besværlighed maa han ikke efter Tegnlæreglerne i Analysen sammensætte sig alle de imperfecte Verbers Tempora? hvor læres der ham nogensteds Noget om Infinitivus absolutus? hvilket Chaos er ikke hele §. 26 om Forandringerne og euphoniæ? Og alt Dette og Deslige, hvorpaa hver Side i Bogen kan frembyde Exempler, skulde man, efter de Fremskridt, Sprogunderviisningen i vore Tider har gjort, endnu regne for god Gehalt og grundig Veiledning i Sproget, eller her mere end andensteds antage orthografisk for grammatisk Underviisning!*

Dage har faaet, er ufravigelig Pligt for enhver, der vil skrive for Ungdommen, med hvis Tid og Kræfter der bør omgaaes huusholderst, især i et Fag, der dog ikke kan eller bør være Hovedsagen i Skoleunderviisningen. Om min Lærebog derover har tabt noget i Grundighed, er af Hr. L. idetmindste ingensteds beviist, ligesom det overhovedet ikke er klart, hvorvidt den ved de nyere Lærebogers Nedfattelse under den Danziske, ogsaa er meent eller ikke; da den vel strax derpaa anføres blandt de andre hos os udfomne, men dog siden efter, paa dens formeentlige Ufuldkommenheder nær, bliver roest, som den, der i flere Henseender gav bedre Veiledning, end den hidtilværende.

Efter denne saaledes lidet begrundede Dom over det hebraiske Sprogstudium hos os i Almindelighed komme vi nu til det 2det Hovedaffinit, som skal levere os en

”Bedømmelse af hebraiske grammatiske Skrifter fra 1790—1820.” iblandt hvilke Begyndelsen da gjøres med min hebraiske Sproglære. Hvo skulde nu ikke, efterat have seet, hvorledes Hr. L. har taget paa Veie om Studiets Forfald i den Tid, samme var den meest herskende Lærebog, troe, at den maatte være et saare maadeligt Hjælpemiddel, som, blot fordi den var skreven paa Dansk og derved faciliterede Arbeidet for Begynderen, havde fortrængt den baade i Form og Materie langt bedre Danzins? Hvor forundret maa man altsaa ikke blive, naar man dog strax derpaa læser derover følgende i det Hele meget favorable Dom, som jeg derfor allene her vil ledsage med nogle underløbende Anmærkninger.

”For at kunne” (hedder det S. 45 fg.) ”vurdere den Fortjeneste, som Forfatteren har af, selv ved et ufuldkomnere Arbeide at have udbredt nogen Sands og Interesse for det hebraiske Sprog *), bør vi lægge Mærke til, at det første Forsøg **) umulig kan blive fuldkomment ***), at der hører overmaade meget til at læsrive sig fra forhen brugte Former og

*) Har jeg denne Fortjeneste, saa maa jo denne Sands og Interesse for det hebr. Sprog i Forveien, d. e. saalænge den Danziske Grammatik var den herskende, have manglet. Rec. modsiges sig altsaa selv, naar han ophøier den Tidsalder og den Lærebog over de senere.

**) Dette var det egentlig ikke, da der baade forend min Grammatik udfom gaves mange lignende i det tydske Sprog, og af mig selv allerede i Aaret 1796 var, skjøndt kun til eget Brug i Skolen, udgivet en liden Veiledning under Titel af Rudimenta lingvæ hebrææ ad majorem analyseos instituendæ facilitatem Danzianis præceptis adjungenda. Thi Sproget, at det er Dansk, gjør jo intet til Sagen.

***) Uden at miskjende det Undskyldende, der kan ligge heri, bemærker jeg blot, at dette var overflodigt at anmærke, da vel ingen retsindig Dommer vil forlange større Fuldkommenhed af en Lærebog, end Videnskabens Fremskridt til den Tid medfører. Absolut Fuldkommenhed vil vel Ingen, selv efter nu at kunne have benyttet Gesenius, være saa indbildt at tillægge sit Arbeide.

”sætte nye og bedre istedetfor dem *), og endelig, at Forf. aldrig **) har gjort de semitiske Sprog til en Gjenstand for sit Hovedstudium; at altsaa hans grammatiske Arbeide mere maa bedømmes som et velmeent ***) Forsøg til at afhjælpe Savnet af en paa Dansk Skreven Grammatik for Skolerne, end som et Arbeide, der gjør Fordring paa at meddele nye Oplysninger ****) om Sproget; at det maa bedømmes som et Forsøg til at indklæde i en for vore Skoler passende Form de Opdagelser og de Forestillingsmaader om det hebraiske Sprog, som vare almindelige for de Tider †). Forfatteren har især fulgt *W a t e r ††)*, hvis grammatiske

*) Denne Undskyldning skal vel sige, at jeg vel har præfereret noget Nyt og Bedre i den Henseende, men dog ikke været heldig nok i Alt, hvilket var for Meget at forlange af mig. Men for-gjæves har jeg i det Følgende ledet efter Bevis for, at der enten var i de nye Former feilet noget Væsentligt eller af de gamle beholdt for Meget.

**) Havde jeg ikke gjort dette i den Grad, at jeg kunde skrive en hebraisk Grammatik, saa burde jeg nok snarere aldrig have skrevet den. Det er ellers besynderligt nok, hvor Hr. L. her kan paatage sig at berette Noget om en Mand's private Studia, med hvem han aldrig har staaet i mindste Bekjendtskab; som om man ikke gjerne kunde til sin egen Underviisning og Duetlig-gjorelse for sit Kald studere Meget, som man ikke gjør Verden Regnskab for. Da jeg i Forbindelse med min afdøde Ven *F e r n e t* ved Universitetet lagde mig efter Arabisk og Hebraisk, var Hr. L. neppe endnu født.

**) Skyldige Tjener! *W e l m e e n t* pleier i Kritiken at være det Udtryk, hvormed man paa en lemsældig Maade siger en god og skikkelig Mand, at han som Skribent hellere burde have bleven hjemme. Dog synes det ikke at være saa ilde meent, da det ellers maadeligen harmonerede med det Følgende, hvori siges, at min Bog ”stedse røber en tænkende og grundig Forfatter.”

****) Dette kan vel heller ikke egentlig blive et Compendiums Niemeed, som uidentiviel udretter hvad det bør, naar det i Korthed, med lys Orden og efter en god Methode leverer et fuldstændigt Indbegreb af Kundskaben, saavidt samme til den Tid, det udgives, er naaet; og det tør jeg uden Selvroes paastaae om begge Oplagene af min Lærebog. Har Hr. L. gaaet videre med sin, skal det være mig kjært for ham og hans Læsere; men jeg har for min Deel ei fundet i samme ”nogen nye Oplysninger om Sproget” udenfor dem, vi allerede havde af *Gesenius*. Eller skulde der endnu fordres Mere af mig, da sammenligne man mit Arbeide med *Danzii* Grammatik, som det afløste, og see saa, om man vel finder *Steen* paa *Steen* af samme; eller med *Waters* og *Gesenius*'s, som jeg har benyttet, og dømme da, om *Intet* deri er nyt, og ikke i det mindste hele Behandlingsmaaden min egen.

†) Hvilke Tider? *Rec.* bedømmer jo Udgaven af 1819, da *Gesenii* Grammatik og altsaa de nyeste Forestillingsmaader om Sproget allerede eksisterede; og den tilstaaer han jo selv nu at jeg har benyttet.

††) Dette har *Rec.* af min egen Fortale; men deraf følger endnu ikke, at mit Arbeide ikkun skulde være bygget paa *Waters*'s.

”Arbejder dog lade overmaade meget *) tilbage at ønske; men ved at omarbejde Grammatiken har han baade kjendt og benyttet **) Gesenii fortrinlige Arbejder; han har paa mange Maader anffillet træffende Sammenligninger imellem det hebraiske Sprogs Egenheder og andre Sprogs Former; de givne Regler har han ofte ***) fremsat med Tydelighed og Bestemthed, og han har fulgt den rette Wei til at forklare de uregelmæssige Verbers Afviselser, ved at lægge feldne Former til Grund saavel i enkelte Tempora, som i hele Conjugationer. Vogen røber stedse en tænkende og grundig Forfatter, og den kan vist under en duelig Lærer bruges med Nytte, omendstjændt jeg ikke kan ansee den for at være tjenlig til ”Selvunderviisning” ****).

Fortjener altsaa nu, kunde man nok spørge, Vogen efter Recensentens egen Dom al den Noes, der her er givet den, hvor kan den da have nogen Skyld i den store Indskrænkning og de betydelige Mangler i det hebr. Sprogs Studium, som Rec. tillægger den hele Lidsalder, i hvilken denne Grammatik har været den meest brugte? Ventelig har han og selv følt denne Modsigelse, og for altsaa paa en Maade at hæve den og forekomme den Indvending, at det hebr. Sprogstudiums Skjæbne i de sidste 30 Aar altsaa ikke maa have været saa ugunstig, som Rec. vil gjøre den til: op søger han nu Eet og Andet, som skal tjene til Beviis paa Vogens Ufuldkommenhed, altsaa vel og for Nødvendigheden af at sætte en bedre istedetfor den. Herimod skulde jeg for min Deel intet have at indvende, da ethvert menneskeligt Arbejde jo altid kan voxe i Fuldkommenhed og den Senere under lige Omstændigheder kan see videre end den

- *) Hvilket dette Overmaade meget er, kunde man ønske at see angivet, idetmindste maa jeg tilstaae, at jeg ikke veed, hvad det er, som man ved at følge Gesenius kunde gjøre saa overmaade meget bedre. Men lad endog saa være, saa var jo dog Waters Grammatik indtil Geseniusens udfom, unægtelig den bedste; det kunde jo altsaa ikke bebreides mig, at jeg ikke benyttede en bedre, saalænge samme ei endnu eksisterede. Men Rec. vise, hvor jeg feilagtigen har antaget Noget efter Water; thi kun da vil hans Erindring være grundet.
- **) Dette synes ikke at have været Recensentens Mening, naar det i Fortalen til hans hebraiske Grammatik hedder, at min og Prof. Rasmussens have oplevet det andet Dplag paa en Tid, da alle de Opdagelser og Forbedringer, som Prof. Gesenius har gjort i dette Sag, fuldkommen kunde været afbenyttede.
- ***) Er det ikkun ofte, og ikke som oftest, saa er det vel snarere til Dadel end til Noes for en Lærebog.
- ****) Var dette ikke Tilfældet, maatte der enten mangle noget Væsentligt, som den mundtlige Underviisning havde at tilføie, eller og det Givne ikke være klart og ordentlig fremsat. Men ingen af Delene har Rec. i det Følgende, hvor han dog samler alt hvad han kan finde at dable, beviist at kunne bebreides Vogen.

Lidligere, dersom blot disse Erindringer havde havt nogen mere Grund end de have, og Rec. ikke endydermere havde erklæret de Punkter, han saaledes paaanker, for Feil af en grov ere Art; thi de mindre betydelige, siger han, forbyder Kortheden ham at omtale. En saadan Beskyldning kan det dog vel ikke forlanges at nogen Forfatter, især naar han selv er offentlig Lærer i Sproget, skal upaataalt lade sig gjøre. Kan han begaae grove Feil i Grammatiken, da er han ikke allene som Forfatter skyldig for Kritikens Domstol, men endog uværdig til sit Embede som Lærer. Det er altsaa efter mit Begreb en Pligt imod mig selv, ikke blot som Lærd, men endog som Embedsmand, at forelægge det kyndige Publikum en Undersøgelse af de samtlige enkelte Argumenter, som det har behaget Hr. Lindberg at anføre for denne sin Paaastand. Vil den ærede Læser gunstigt følge mig igjennem denne Undersøgelse, da tør jeg haabe, at det skal blive ham indlysende, hvor søgt og i det Smaalige faldende, ja sommetider endog reent falsk, ethvert af disse Argumenter er, og at, hvad han kalder grove Feil, enten slet ikke er Feil, eller i det høieste henhører blandt de Ubetydeligheder og smaa Uagtsomheder, som ingen, uden den, der jager efter at finde Feil, vilde ændse, eller blandt de uvæsentlige og uafgjorte Punkter, hvorom Meningen kan være forskjellig; i hvilke Tilfælde altsaa enhver Lærer, som maatte have anden Anskuelse, uden mindste Hindring for Hovedsagen kan, — hvad man vel ved enhver Lærebog ofte maa gjøre og jeg for min Deel ved at bruge Hr. Lindbergs Grammatik og maaskee ofte vilde see mig nødsaget til, — under den mundtlige Underviisning berigtige, forbigaae eller supplere det Fornødne. Maaskee kan da og denne Undersøgelse have den Fordeel for Grammatiken, at bidrage Lidt til enkelte Quæstioners nøiere Afgjørelse, altsaa ikke ganske være uden videnskabeligt Værd i Almindelighed.

Som den første grove Feil anføres altsaa, at jeg i No. 17 har sagt, at "וַיֵּשֶׁב וַיֵּבֶר וַיֵּבֶר" ere ligegjældende," da וַיֵּשֶׁב er inf. absol. וַיֵּבֶר inf. constr. og, efter Necss. Mening "וַיֵּבֶר" har Futurbemærkelse, וַיֵּבֶר derimod staaer som Fut. apoc. Hiphil og bruges naar ו convers. gaaer foran." Heraf er allene saa Meget rigtigt, at den førstnævnte Distinction er sædvanlig imellem inf. absol. og inf. constr. af dette Verbum. Men da denne fine Distinction blot er syntaktisk, og Lærlingen endnu ikke kjender det mindste til den hebraiske Infinitiv, vilde den her komme aldeles utidig, da den anførte Regel er een af de allerførste i Grammatiken, hvor blot endnu omtales Vocalernes Inddeling i 3 Classer, af hvilke ו og ו henhører til een, hvorpaa anføres Exemplet וַיֵּשֶׁב וַיֵּבֶר og וַיֵּשֶׁב. Ogsaa ere disse 2 Former jo virkelig forsaavidt ligegjældende, at begge betyde den Ting at døde, *to daveiv*. Det høieste her altsaa kunde fordres, var at jeg maaskee skulde have sagt "i Hoved-

fagen ligegjældende", eller at jeg skulde have taget et andet Exempel. Og hvad dernæst det andet Exempel angaaer, da er det ikke allene besynderligt, hvor Rec. her kan tale om fut. apocopatum i et verbum perfectum, men endog bevist, at hans Distinction slet ikke holder Stik, da der i Levit. 20, 26 og Esr. 8, 24 forekommer netop הִתְנַחֵם med ו convers. i Præteriti Bemærkelse. Recensentens Spidsfindighed er altsaa ikke engang rigtig, og mit Exempel beviser fuldkommen hvad det skulde.

Den anden grove Feil, som Rec. finder, er, at jeg flere Steder har skrevet הִתְנַחֵם med ו uden paafølgende Dagesch, ligesom i Masculinet הִתְנַחֵם . Nu vel! det er en orthographisk Feil, men af yderst liden Betydning eller Indflydelse paa Udtalen, hvor Forskjellen neppe engang kan høres, samt ikke imod Analogien, da en lang Vokal uden paafølgende Dagesch ofte alternerer for en kort med Dagesch efter sig, hvilket netop er Tilfældet i Masculinet הִתְנַחֵם for הִתְנַחֵם . Men hvad den øvrige Demonstration angaaer, om at Ordet הִתְנַחֵם ikke skulde komme af הִתְנַחֵם , men af הִתְנַחֵם , og om "Utilgiveligheden af denne Feil, som Begyndere nødvendigvis bør advares for, da de ere altfor tilbøielige til at begaae den tilligemed mig," da vil jeg her ikke engang beraabe mig paa en Forgjænger, som Hr. L. dog vel ikke vil kunne frakjende Indsigt i de Orientaliske Sprog, nemlig Simonis, i hvis Lexikon det hedder: Foemininum est a mascul. הִתְנַחֵם , compensata media radicali deficiente per dagesch forte; hvormed endydermere stemmer den udtrykkelige Derivation af הִתְנַחֵם i Genes. 2, 23, at Qvinden skal hedde הִתְנַחֵם fordi hun er taget af הִתְנַחֵם ; ligesom Simonis heller ikke her fejler af Uvidenhed om en anden Radix, da han selv anfører Derivationen af הִתְנַחֵם eller הִתְנַחֵם som en Conjectur af Hiller efter Kimchii Liber Radicum. Dog uden, som sagt, at beraabe mig herpaa, da jeg selv og er af Hillers Mening, skjøndt ikke paa samme Maade som Rec. vil jeg blot bemærke, at hans Feil, naar det kommer til Stykket, nok er vel saa grov som min, der blot bestaaer i en orthographisk Uagtsomhed. Ikke blot anfører han os nemlig som afgjort en Radix הִתְנַחֵם , (Gesenius skriver הִתְנַחֵם) som ingensteds forekommer, uden i en formodet Analogie med andre sægolerede Nomina; da Ordet hedder הִתְנַחֵם , hvoraf Pluralen הִתְנַחֵם , analogt med הִתְנַחֵם af הִתְנַחֵם og הִתְנַחֵם af הִתְנַחֵם ; men lægger ikke læng Mærke til, at הִתְנַחֵם og הִתְנַחֵם begge maae komme af een og samme Radix הִתְנַחֵם , hvor ו er assimileret det følgende ו og altsaa betegnet ved Dagesch i samme, men at Fordoblinger er falden bort, hvor ו endte Ordet, og derpaa ו tilføjet for at tilkjendegive Længden a

Eenstavelseordet **שׂן**. Denne Anskuelse forener den anførte Derivation i Genesis 2, 23. med Analogien af den hebraiske Formdannelse, og saaledes vil Lærlingen ligesaaletid feile ved at sige, at **שׂן** er Femininum af **שׂן**, som der feiles, naar vi sige, at **לֵב** kommer af **לֵב**, skjøndt den oprindelige Form er **לֵבֵב**, punkteret **לֵבֵב**.

At min Definition af det ubetydelige Tegn **Metegh** ikke vilde anstaae en Dec. der lægger saa stor Vægt paa en usigtig Angivelse af alle Masorethiske Punctilier, var let at forudsæe. Jeg for min Deel kan ikke indsee, hvad der vilde være vundet for hebraisk Sprogkundskab eller for det G. Ls. Fortolkning, om jeg havde piint min Lærling med at lære ham til Punkt og Prikke alle de Tilfælde, hvori Metegh forekommer, der hos Vater fylde hele to Sider (Pag. 81 — 83), istedetfor blot, som Schröder, at holde mig til det ene, hvor det har en Emule praktisk Nytte for Læsning og Stavelseafdeling, f. Ex. i **וְיָרֶדְוּ מִן־הַרְּקִיָּה**. Og andet har Gesenius heller ikke gjort, som erklærer dette for den vigtigste Nytte af Metegh, uden at omtale noget af de andre Tilfælde, hvor det finder Sted, eller engang i sin Definition at ændse den Omstændighed, at det undertiden endog staaer ved Schva. Hos ham hedder det nemlig, (Hebr. Gramm. 2te Aufl. Halle 1816) at "Metegh danner et Slags Modtryk imod Accenterne som Tonetegn, til Tegn paa, at man ikke maa overile den ubetonede Vokal, men holde behørig an paa den." Og hvad er dette stort andet, end hvad jeg har sagt: at "Metegh (Tvilen) tilkjendegiver, at Vokalen er lang?" saa at den hele grove Feil bestaaer i Udtrykket "er lang," istedetfor at jeg maaskee lidt bedre kunde have sagt: "skal holdes længere."

Vi komme nu til det vigtigste Gravamen, nemlig over min Ukyndighed i Accentuologi, som skal have ledet mig til store Feil. "Om Accenterne," hedder det nemlig, "giver Forf. den besynderligste Oplysning." Hvo skulde nu ikke troe, at hermed maatte menes min Forklaring om Accenternes Væsen og Hensigt, nemlig, at "de vare deels musikaliske deels grammatiske Tegn, og at det første udentvivel var deres Hovedsiemeed;" i hvilket Tilfælde jeg da kortelig vilde have henviist Dec. til Baueri Critica sacra Veteris Testamenti. Lips. 1795. p. 155 sqq. som jeg i dette Punkt har fulgt, og hvis grundige Undersøgelser jeg da vilde have bedet ham først gjendrive inden han affagde Dommen over det hos mig kortelig fremsatte Resultat af samme. Ikke at tale om, at Gesenius ikke siger et Ord mere eller andet. Men læse vi nu blot een Linie videre, saa ville vi til vor store Forundring finde, at den hele Besynderlighed i min Oplysning allene angaaer Angivelsen af deres Antal, da jeg har sagt at deres Mængde næsten er utællig; hvorimod Hr. L. lærer os, at de bestemt

kun (!) ere 32. Gjerne vilde jeg ved min saa store Ukyndighed i denne vigtige Sag troe ham paa hans Ord, da jeg ikke har enten Tid eller Lyst til at tælle efter, dersom ikke andre Grammatiker sagde os anderledes, og f. Ex. Schröder efter Buxtorfs, Altingii og Schultens's Tabeller angav os Antallet til 35, Vater anførte os 36 foruden Psik, Piska og Sammensættningerne af flere, Gesenius derimod lod det beroe ved at angive 31, og Bauer endelig (l. c.) sagde os om Helmont: *Accentus reddantur ipsi suspecti ob copiam suam, cum adhuc sub judice lis sit, quantus eorum sit numerus.* Disse sidstnævnte Lærde, som dog vel have undersøgt Sagen tilgavn's, ere da idetmindste ligesaa uvidende som jeg, der desuden vel i al denne Differenz kunde have Undskyldning nok, om det endog var af Ukyndighed, jeg ei havde angivet Accenternes Tal. Men da det meget mere er af Princip, at jeg ei troede at burde plage Ungdommen med det tørre Accentdetail, som Hr. L. har forudskiftet sin hebraiske Læseogs 2den Deel, men som jeg, uagtet den mig i Recensionen givne Formaning, endnu vedbliver at ansee for at være for os, der ikke skulle lære at synge Hebraikken ud, een af de ufrugtbare Spidsfindigheder i hele Sproglæren: saa maa og i den Henseende baade Schröder og Gesenius tale for mig, af hvilke den Første i en Anmærkning (Pag. 9) forteligen siger: *Enumerari solent accentus tonici XXXV, diversa habentes nomina, figuras & situs. Sed hujus minutae supellectilis recensione nolo tirones fatigare;* og den Sidste ogsaa kun i en Anmærkning (Pag. 22 No. 4): "Um kein zum Lesen des Hebräischen dienendes Zeichen zu übergehen (altsaa blot for Fuldstændigheds Skyld og for at hvo der har Lyst kan finde Underretning derom) wollen wir hier alle Accente ihrer Bedeutung nach aufführen, müssen es aber dem Lehrer überlassen (altsaa om han finder det nødvendigt), dasjenige noch zur Erläuterung hinzuzufügen, was zur vollständigen Einsicht in dieses zusammengesetzte System, aber auf keinen Fall für den ersten Anfänger gehört, der sich füglich mit der Kenntniß der größeren Distinctivi behilft." Og iøvrigt har selv Gesenius paa denne korte Fortegnelse af Accenttegnene, samt den lille Anmærkning nær, at Hebræerne ofte ved Accenterne adskillte eenslydende Ord, aldrig en Smule mere til Oplysning om Accentoøfenet, end jeg. Naar derfor Rec. "i det Haab, at jeg ikke siden (menes vel her efter) vil tilside sætte dette masorethiske System, der til overordentlig Skade (!) for den hebraiske Philologie i de sidste Decennier saa meget forsømtes og foragtedes," med nogle Exempler lærer mig dets Nytte til at adskille Ord, som skrives eensdan: da maa jeg i den Anledning først spørge, hvori jeg da meer, end nogen anden ældre Forfatter af en passende Begyndergrammatik, har tilside sat dette System og det, der af Samme var fornødent at vide? eller hvad grundig Oplysning der vilde være vundet, om jeg end med de

Gamle nok saa fuldstændigt havde opstillet den hele Hær af Imperatores, reges, duces o. s. v.? og dernæst bemærke, deels, at den Dadel, her igjen kastes paa de seneste Decennier, er ligesaa lidet grundet, som den ovenfor mod deres hebraiske Sprogstudium i Almindelighed anførte, da Rec. nok neppe selv af nogen ældre Forfatter, som havde noget Begreb om Methodik eller om hvad der var hensigtsmæssigt at lære Begynderen, kan opvise nogen Grammatik, som er gaaet dybere ind i Accentuationsystemet, end de nyere af ham forkastede, f. Ex. Vater; idetmindste have hverken Danz (der blot S. 27 nævner accentus domini og i en Parenthes tilføier Tegnene paa en 6 à 7 Stykker) eller Schröder gjort det, hvilke han dog selv dolerer over at man ei benyttede længere eller mere; og deels bede Rec. at ville til sin øvrige Belæring om den angivne store Nytte af Accenterne føie den Godhed, at skjenke os en Fortegnelse paa de Steder i det G. T. hvor Ifke-Jagttagelsen af den masorethiske Accentdistinction i nogen nyere god Commentar eller Oversættelse har forvoldet Forvirring af eensskrevne Ord eller vrang Fortolkning; om Nogen f. Ex. har oversat **וְ** ved de byggede iftedetfor de indsaæ, o. d. eller hvori ellers den overordentlige Skade af Accentuationens Ifke-Paaagtelse har vist sig; for ikke at tale om den Mulighed, at Masoretherne, d. e. de jødiske lærde længe efter Christi Tid, ligesaa vel kunne have taget Feil af Ord i Bibelsens Text, som de nyere Exegeter, og ligesaa vel accentueret urigtigt, som de mangen Gang have punkteret urigtigt; med mindre Rec. skulde drive sin Orthodoxie og Afgtelse for disse Punkteringer saavidt, at han med Bohl, Ledebuhr, Basimuth og Buxtorf vil tillægge dem samme Værd som Consonanterne, eller vel endog guddommelig Authentie; i hvilket Tilfælde vi da blot ville spørge ham, hvad han da vil gjøre ved de mangfoldige Steder, hvor selv Septuaginta og andre af det G. T. ældre Fortolkere afvige fra den Ordbetydning eller Forbindelse, som den masorethiske Punctuation eller Accentdistinction medfører (jvf. Bauer l. c. Pag. 157). Hvem skal da der have Ret? Altsaa bliver det, naar Alt kommer til Alt, dog nok kun Hermeneutiken og Sammenhængen, der maa bestemme os de tvetydige Ords Bemærkelse paa ethvert Sted. Treffe dens Resultater sammen med den jødiske Accentuation, da bekræfte de dens Nigtighed; stride de derimod, da bevise det, ligesom ved Punctuationen, at Masoretherne have feilet; saa at deres Mening i det høieste kun under for Næsten lige Omstændigheder kan gjøre Udslaget. Ingen Philolog kan vel altsaa tillægge den hebraiske Accentuation, hvad Ordens Adskillelse i Henseende til Bemærkelsen angaaer, en større Værd, end man tillægger de græske Grammatikers distingerende Accentuation af eensskrevne Ord, der, om den end ikke ofte beroede paa ganske vilkaarlig Epidistinction, dog er Hermeneutiken aldeles underordnet, og maa bestemmes efter samme, ikke omvendt denne efter hiin. Desuden vilde der

til Anvendelsen udfordres en Udenadslæring af alle de specielle Tilfælde, hvori denne Accentdistinction mellem eensstrebne Ord fandt Sted, som vilde være langt besværligere, end den var nyttig, og i alt Fald ikke var for Begynderen. Recensenten ville altsaa gunstigt tilgive, at jeg ikke kan opfylde hans gode Forhaabninger om en Sindsforandring hos mig i dette Capitel, da min Tilfredsættelse af det masoretiske Accentssystem i Henseende til Adskillelsen af lignende Ord ikke grunder sig paa Uvidenhed om denne Tendents af samme, men paa min Overbeviisning om sammes ubetydelige Nytte; og det Eneste, der altsaa med nogen Høie kan bebreides mig, er at jeg ikke, som Gesenius, blot historisk har fortalt min Læser, at en saadan Ord-Distinction ved Accenter sommetider forekom; hvilket, ligesom hos ham, i en Anmærkning paa 2 à 3 Linier havde ladet sig gjøre, og lettelig kunde nundtlig siges Disciplen. Dog uagtet alt dette skulde jeg endda ikke uvilligen give mig i Skole hos Rec. eller hvilken anden Accentuolog det skulde være, naar samme blot kunde lære mig, ikke blot hvad Nytte den detaillerede Kundskab om hver enkelt Accents Navn, Figur og Sted, (de faa større Distinctivers undtagen), medfører, men endog hvad Tendentsen af enhver enkelt Accents Brug er, og hvori de i saa Henseende adskille sig fra hinanden. Men dette er det saa langt fra at nogen Accentuolog endnu har lært os, at man endog om deres almindelige Diemeed hidtil kun har den ovenfor anførte blot almindelige Formodning, at de ere deels musicalske deels grammatikalske Tegne; og for Anvendelsen kun har den eneste reelle Nytte af dem, de som Distinctionstegn kunne bringe, og som derfor min saavelsom enhver anden Grammatik angiver. Saa indbildt og intetsigende er altsaa det Bidrag til Sprogkundskaabens Grundighed, som vor Rec. troer at kunne fremdrage af Accentuologien.

Ved den almindelige Grundregel, at Forandringen ophører saasnart dens Aarsag ophører, lægges det mig til Last, at jeg derved ikke har anført de Indskrænkninger, der kunne gives for denne Regel; hvilket vel ikke vilde have nyttet til andet, end at fylde Bogen med endeel Undtagelser, som Lærlingen skulde springe over, da det følger af sig selv, at han ikke anvender denne Regel uden hvor den behøves. Selv den grundlærde Danzius, hvis Gehalt dog efter Recs. Domsomme er saa godt, anfører heller ikke ved denne Cautel anden Indskrænkning, end Ordet plerumque, hvilket da vel ikke skal give stor Oplysning om, naar Anvendelsen af Reglen er "behørig" eller med hvad Indskrænkning den skal bruges, og vel overhovedet af sig selv forstaaes under af enhver, som kjender det Gamle nulla regula sine exceptione. Det efter Recs. Mening paa faldende Exempel af NH^{h} i Gen. XV, 7. eller, som andre læse, NH^{h} er allene paa faldende derved, at det Intet beviser, da det deels er uvist, om Coniunctivaccenten Darga tilkjendegiver nogen tilbagetruffen Tone, deels, om den gjør det, derfor er nødvendigt, at h beholder Vokalen, da det uden samme ingen Tone kunde faae.

I No. 39 skal jeg synes at betragte ׃ som et Tostavellesord, saa at jeg endog maatte have glemt, hvad jeg selv ovenfor No. 21 og 24 har sagt om Schva og Stavelse, der begyndte med to Konsonanter. Det kan dog nok ideimindste ikke kaldes billig Kritik, naar man ikke læser en Forfatter rigtig, og derpaa tillægger ham sin egen Misforstaaelse som en Feil. Jeg taler paa det Sted om, at sægolekede Nomina altid faae Tonen paa næstsidste Stavelse, og maa altsaa naturligtviis undtage det ene Slags paa ׃ , som ingen næstsidste Stavelse have, f. Ex. ׃ . Hvor i al Verden følger nu heraf, at jeg skulde have gjort dem til Tostavellesord? havde jeg ikke undtaget disse Former, saa havde jeg sandsynligtviis her (lige som i foregaaende Stykke) faaet den Erindring, at der gaves Undtagelser fra min Regel.

I Henseende til ׃ erklærer Rec. vel Reglen for rigtig, at denne Partikel trækker Accenten tilbage, men misbilliger Exemplet ׃ , henvisende til Gen. XV, 1. XXI, 17 og 12. Men maaskee turde netop disse Exempler bevise, at jeg med al min Ukyndighed i Accentuologien har seet dybere, end Rec. med sin store Rundskab i samme. I Gen. XXI, 17. staaer nemlig ׃ , hvor Munach paa første Stavelse rimeligere tilkjendegiver Tonen, end Sakeph katon, som her vel kun er Interpunctionstegn, paa sidste; dette analoge Tilfælde beviser altsaa intet imod mit Exempel, men snarere for det. I XV, 1. staaer derimod dette med Munach under sidste Stavelse, ligesom i XXI, 12. ׃ med Jethib. Men Munach er en Coniunctivus, som forbinder ׃ med det paaafølgende dertil hørende ׃ , altsaa vel i dette Tilfælde kan have hindret Tonens ellers ved ׃ sædvanlige Tilbagetrækning, uden derfor at give almindelig Regel for dette Exempel, ihenseendetil hvilket der desuden ikke kan angives nogen Grund, hvorfor just det skulde gjøre Undtagelse fra den almindelige Virkning af ׃ . Og endelig kan i Gen. XXI, 12, hvor Exemplet desuden er et ganske andet end det her dadlede, den lille Distinctivus Jethib have foranlediget Tonens Vedbliven paa sidste Stavelse. Ikke at tale om, at det endnu er langt fra at være afgjort, at Distinctiverne altid tillige have tilkjendegivet Ordets Tonestavelse, da Accenternes Væsen og Virkninger ingenlunde ere tilstrækkeligen oplyste, fordi man har givet Fortegnelser paa deres Navne, Inddelinger og Pladser. Hos hvem er altsaa nu Feilen? Si tacuisses &c.

Et lignende Tilfælde finder Sted i No. 98, hvor Rec. troer at finde den vigtige Feil, at Tonen skulde være urigtig angivet i de to Ord ׃ og ׃ , dog ikke uden ved at forandre og mutilere mine Ord, som ikke ere de: at disse to Ord "have Tonen paa sidste Stavelse undtagen i Pausa;" men hos mig staae de kun som Exempel paa

den uomtvistelig rigtige Regel, "at Tonen kan trækkes tilbage, naar Ordet staaer in pausa eller Accent falder paa næstsidste Stavelse." Naar jeg nemlig til Exempel paa Reglen anfører מַיִם לַיְלָה לַיְלָה מַיִם, saa er jo Meningen ligesaa klar som rigtig, at Endelserne וַי. og הַ i Reglen egentlig skulde trække Tonen hen paa sig, men at denne her trækkes tilbage ved Pausa eller ved (distinctive) Accenter. Men det besynderligste er endnu de tre Steder, Rec. anfører til Beviis imod mig, Genes. I, 6, 17, 14, i hvilke alle hine tre Ord netop staae in pausa (større eller mindre), i V. 14 med Atnach, og de to andre Steder med de store Distinctiver Tiphcha og Sakeph katon. Herved er jeg altsaa ikke bleven overbevist om nogen Feil. — Ligesaa forholder det sig dernæst med מִשְׁפָּחָה, ihenseendtil hvilket Rec. gjør mig samme Beskyldning, og dertil fører en Regel for denne Accentuering, hvormed det ligesaa lidet kunde falde mig ind at plage Begynderen, som med nogen anden speciellere Bestemmelse i denne saa aldeles ufrugtbare Materie, hvorved allene Tiden vilde bortodles uden mindste Nytte for enten hebraisk Sprogkundskab eller det G. T. S. Fortolkning. At her falder Accent paa Stavelsen חַ kan han see af Tegnet, og denne Betonning er Grunden hvorfor Stavelsen מִ forfortes. Bestemmelsen af de Tilfælde, hvor det skeer, kan vel af Somme ansees for en grammatisk Nøiagtighed, men gjør Lærlingen dog ikke et Haarsbred klogere.

Men ligesaa lidet som altsaa i alt dette er nogen Feil, ligesaa artigt er det, at samme atter skulde have sin Oprindelse af min "Ukyndighed i Accentuologien." Thi sæt endog for det Første, at jeg havde angivet en urigtig Tone for disse Ord, saa maatte det jo blot være en Følge af, at jeg ikke havde lagt Mærke til Accenttegnet over disse Ord, hvoraf ogsaa kun Hr. Lindberg ved deres Tone, og hvilket der da ikke hører stor Kyndighed, men allene et Par aabne Øine til at see. Og for det Andet er her jo ikke Tale om Accentuologie, d. e. om hvad Accent og hvor den skal sættes, men kun om hvad Afvigelse fra den almindelige Betoningsregel en indtræffende Accent kan foranlede. Men hvad Ukyndighed herom røber da hos mig Exemplet מִשְׁפָּחָה? Og nu kunne vi overlade den ærede Læser at bedømme, hvorvidt vel det Samme er beviist ved de to følgende Exempler, som anføres til Prøve paa min Ukyndighed. Det ene מִיָּד, som jeg har sagt in pausa at hedde saaledes iftedetfor מִיָּד, saasom det er forfortet af מִיָּדָה, ligesom מִיָּדָה af מִיָּדָה I Sam. 1, 7, og מִיָּדָה Levit. 10, 6. eller, at det med en stor Distinctivus hedder מִיָּדָה. At dette og skeer med en Coniunctivus og mindre Distinctivus forhindrer jo ikke, at hiint og er Tilfældet, da det vel overhovedet skeer fordi Tonen falder paa den apocoperede Form som Censtavelsesord. En billigere Rec. vilde

altsaa i det høieste have bemærket, at Reglen burde have denne større Almindelighed, eller derpaa hellere været valgt et Exempel, hvor (·) blot in pausa blev forlænget til (·). — Det andet Beviis paa min Ukyndighed skal være, at jeg No. 148 har sagt, at "Pluralendelsen i Masc. er ׀. eller uden Tone kort ׀.", hvorimod Rec. anfører ׀׀׀׀ Gen. XXI, 15. Her maa altsaa Rec. have læst reent bagvendt, da jeg ikke siger, at Pluralendelsen altid, hvor den skrives ׀. er uden Tone; men omvendt, at "hvor den ingen Tone har, skrives den kort ׀." f. Ex. i ׀׀׀, ׀׀׀׀. Hvor kan nu det anførte Exempel afbevise dette? Løvrigt er det selv ved dette besynderligt, at en saa kyndig Accentuolog ikke har bemærket, at hvor ׀. er accentueret, der er sandsynligviis (·) enten, som en vocalis anceps, lang, eller og det er skjedesløfere Stribemaade for ׀., som altid er betonet.

Fremdeles regnes det mig til Feil, at jeg i en lille Anmærkning har sagt, at ׀ epentheticum ogsaa fandtes i possessive Pronomina. Til hvilken Ende Rec. søger at vise, at Possessivet ׀׀׀ kommer af ׀׀׀׀, ikke af ׀׀ med indskudt ׀. Jeg nægter ikke, at denne Forklaringsmaade jo gjerne kan være rigtig; men er i alt Fald dog kun en sandsynlig etymologisk Formodning, som ikke kan berettige til at kalde en anden Formodning en Feil, end siges af grovere Art, da uviste Etymologiers Opdagelse, i hvor nyttig og interessant end samme kan være, dog ikke udgjør Hovedsagen i et Sprogs Studium, især i en Grammatik for Begyndere, hvor det isaafald er nok at sige dem, hvad Ordets Form hedder. Desuden er dette ikke det eneste Exempel; thi lad der end ikke gives andre Possessiva med ׀ i sig ved egentlige Substantiver, som have beholdt deres Substantivbetydning, saa findes de jo dog i Partikler, som oprindeligt vare Substantiver, f. Ex. ׀׀׀׀, ׀׀׀׀ (for ׀׀׀׀׀׀), hvor Suff. dog er possessivt og ikke personale, eller ׀׀׀׀ Ps. 139, 11. (S. Gesenius Pag. 42 og hans Anskuelse af ׀׀׀׀). Heller ikke gjør Danzius, som dog efter Rec. Formening indeholder god Gehalt, her nogen Forskjel imellem Suffikserne. Og endelig siger ogsaa Gesenius om denne Form med ׀ epentheticum: "Auffer dem Verbo werden diese Formen auch gewissen Partikeln angehängt, aber fast nie dem eigentlichen Substantiv," hvilket dog viser, at han idetmindste ikke holder det for afgjort, at de ei kunde finde Sted der. At anstille nogen Efterlæsning for at opdage, om det af Rec. anførte Exempel er det eneste, kan i saa uvigtig en Materie ikke lønne den Umage og Tidsspilde, det vilde koste. Jeg spørger derfor kun, hvad der vel for sand Kundskab i Sproget vilde være tabt, om man end urigtigen ansaae dette ׀ for epenthetisk? for

ikke at tale om, at Læreren jo i alt Fald, hvis den misligger ham, kan forbigaae denne lille kun een Linie lange Anmærkning i min Grammatik.

Endvidere husker Rec. nok ikke paa, at det er Feil, ja endog grovere Feil, han vil overbevise mig om, naar han i Anledning af min Bemærkning, "at Hebræerne ikke have reciprokt (reflexivt) Pronomen, da det forudsætter mere Cultur, end dette simple Sprog havde," ytrer den subjective Formening, at han ikke kan troe, at det skulde forudsætte større Cultur, end at optage i Sproget en fuldstændig reflexiv Conjugation. Hvor kan nemlig en Formodning om Aarsagen til et Phænomen i Sproget, om den end ikke var saa sandsynlig, som denne dog er, ja om den endog var urigtig, kaldes "en Feil" i Sproglæren, naar denne ikke lærer noget Urigtigt enten om Ordene's Form eller Construction; thi at Hebræerne ingen reciproke eller reflexive Pronomina havde, vil Hr. L. dog vel ikke kunne nægte. Men for end: ydermere at overbevise ham om, at den af mig angivne Grund til Manglen af et reflexivt Pronomen i Hebraisk er den rette eller idetmindste hoistandsynlig, vil jeg blot spørge ham, hvad rimeligere eller overhovedet hvad anden Grund han da kan tænke sig dertil, end Sprogets Simpplighed, fattigdom, eller Mangel paa Cultur nok til at gjøre saa fine Pronominal: Distinctioner, som den imellem ham og sig, hans og sin, hvilke det aldeles ikke gjør? jeg vil spørge ham, hvorfor da Hebræerne see sig nødsagede til at bruge saadanne Udtryksmaader, som de af mig anførte: "Jehova lod nedregne Svool fra Jehova (istedetfor: fra sig); Brødrene saae, at han elskede Joseph fremfor Brødrene (præ se)? eller hvorfor de maae bruge Substantivet **וְאֵל**, **וְאֵלָּהּ**, istedetfor dette Pronomen? Vidner dette ikke om Mangel af Cultur i Sproget, saa veed jeg ikke hvad der gjør det; for ikke at tale om flere Udtryk, som vise det Samme. Ja, for at gaae til Analogien af andre Sprog, brugte ikke ogsaa Grækerne i de ældste Tider deres *οὐ*, *οἱ*, *ἐ*, *σφων*, *σφοι*, *σφωσ*, baade reflexivt og personelt, naaget de dog dengang allerede havde Mediumsformen (ligesom Hebræerne Hithpahheel) til at betegne det reflexive Begreb, indtil de ved mere Cultur af Sproget fandt paa at adskille disse Begreber ved *οὐ* og *αὐτοῦ*? Og confundere ikke endnu til Dags hos os Folk, som ikke have grammatikalsk Kundskab nok til at distingvere derimellem, ham og sig, hans og sin, med hinanden? Ikke at tale om, at jeg jo selv netop i samme Regel anfører, hvad Rec. troer at have fundet til Modgrund, at baade Hithpahheel og Niphal, liig det græske Medium, i visse Tilfælde hjælper paa Manglen, hvilket det dog ikke overalt kan, navnlig ikke, hvor hans og sin skulle adskilles, thi der have Hebræerne jo aldeles intet Middell til at udtrykke Forskjellen. Der paaftaaes jo ikke, at det reciproke eller reflexive Begreb mangler i deres Ideer, fordi deres Sprog ikke er uddannet nok til ved et særegent Pronomen at distingvere det fra det

personelle. Alt dette burde man dog vente, at den, der påtager sig at bedømme Spørgsnaalet, maatte have Skarpsindighed nok til ikke at overse, inden han erklærede det Anførte for en Feil. Biløbigen bemærker Rec. her og, at jeg ved reciprok tænker mig reflexiv, hvormed nyere Grammatiker have ombyttet den gamle brugelige Benævnelse, for ei at confundere det med Pronomet "hinanden," en Forandring, som jeg overhovedet ikke har anseet for ynderlig nødvendig, og især mindst brød mig om at bruge i Hebraistken, hvor intet hinanden er, hvormed dette kunde forvirres.

Rec. finder dernæst ikke tilstrækkelig Grund til, at jeg blandt usædvanlige Præteritumsformer har anført הָיָה og הָיָה , fordi det Første ikke forekommer i 3die Person uden som הָיָה , det andet upaatviseleligen (?) er Particip. fem. Jeg vil ikke nægte, at der ved det Første med en strengere Nøiagtighed kunde have været bemærket, at det ikkun findes saaledes i 1ste Person הָיָה eller med Afformativ til, hvilket allerede Water, som imidlertid dog ogsaa anfører הָיָה i 3die Person, har tilføjet. Men da (.) og (..) saa ofte alternere, er denne Observation, om dens Rigtighed endog var afgjort, en ligesaa stor Ubetydelighed, som de fleste andre, hvoraf Hr. Ls. Kritik bestaaer. Og hvad הָיָה i Gen. 16, 11. angaaer, da har jeg, efterdi det dermed strax forbundne הָיָה er præter. kal med ו convers., ikke den Driftighed, som Rec., til at afgjøre, at det skal være part. kal. Jeg har derfor anført begge Dele og ladet Sagen være uafgjort.

I No. 336 har jeg kaldt פֹּהֵל Poteel. Hr. L. vil, at det skal være Pihel og staae for פֹּהֵל . Det er gjerne muligt, at dette kan være Oprindelsen, som og Gesenius lærer. Men desuagtet er min ringe Formening dog denne, at ligesom Pihel er Pihel med י uden paafølgende Dagesch, saaledes kan Pihel ogsaa kaldes Poteel, naar det samme indtræffer. Den dobbelte 3die Radikal viser, at quiescentia Ain i Conjugg. graves dannes analogt med geminantia Ain. Overhovedet er Striden her kun om en grammatikalisk Benævnelse.

Alt i No. 259 עָמַד beboemmere henføres til עָמַד , end til עָמַד , hvilken Form det samme Verbum ellers ogsaa har, og at man altsaa ikke behøver at antage en egen Form derfor; ligesom og, at der er indløben den Feiltagelse, at עָמַד er anført som et Verbum עָמַד , tilstaaer jeg villig Rec. og det er mig en Fornøielse, at kunne eengang give ham, hvis grammatiske Skarpsæenhed jeg ingenlunde vil nægte, fuldkommen Ret. Ogsaa antager jeg gjerne hans Mening, at עָמַד ikke er Kal (hvilket jeg havde beholdt efter Danzius, hvor Reglen Pag. 124, § 46. hedder: Verbum עָמַד in Futuro kal (ad formam Hüphal) pri-

D

	Efterm.	Græsk 3die Kl. u. Adj. Berg.	Geografie 1ste Kl.
1ste October	Formidd.	Græsk 2den Kl.	Religion 2den Kl.
	Efterm.	Tydsk 1ste Kl.	Geometrie 3die Kl.
			Geografie 4de Kl.

Dagen.		1ste Værelse.	2det Værelse.
3die October	Formidd.	Tydsf 4de Kl.	Historie 3die Kl.
	Efterm.	Religion 3die Kl.	Tydsf 2den Kl.
4de October	Formidd.	Latin 4de Kl.	Geografie 2den Kl.
	Efterm.	Fransf 3die Kl.	Historie 1ste Kl.

Til Universitetet afgaae:

1. Paul Christian Tillisch, en Søn af Oberst v. Tillisch til Kammergade ved Sorø.
2. Christen Koefoed, en Søn af Etatsraad og Bankdirecteur Koefoed i Kjøbenhavn.
3. Abraham Becker, en Søn af afgangne Sognepræst Becker til Allsted ved Sorø.

Translocationen, til hvis Oversværelse herved ligeledes indbydes, foretages paa sædvanlig Maade Onsdagen den 12te October Formiddag Kl. 10, hvorefter det nye Cursus af Underviisningen strax tager sin Begyndelse.

G. N. J. Bloch.

personelle. Alt dette burde man dog vente, at den, der paatager sig at bedømme Spørgsmaalet, maatte have Skarpsindighed nok til ikke at overse, inden han erklærede det Anførte for en Feil. Villobigen bemærker Rec. her og, at jeg ved reciprok tænker mig reflexiv, hvormed nyere Grammatiker have ombyttet den gamle brugelige Venævne, for ei at confundere det med Pronomet "hinanden," en Forandring, som jeg overhovedet ikke har anset for synderlig nødvendig, og især mindst brød mig om at bruge i Hebraisken, hvor intet *hinanden* er, hvormed dette kunde forvirres.

Rec. finder dernæst ikke tilstrækkelig Grund til, at jeg blandt usædvanlige Præteritumsformer har anført *וַיִּשַׁב* og *וַיִּלְרֶי*, fordi det Første ikke forekommer i 3die Person uden som *וַיִּשַׁב*, det andet upaatvileligen (?) er Particip. fem. Jeg vil ikke nægte, at der ved det Første med en strengere Nøiagtighed kunde have været bemærket, at det ifkun findes saaledes i 1ste Person *וַיִּשַׁבְתִּי* eller med Afformativ til, hvilket allerede Water, som imidlertid dog ogsaa anfører *וַיִּשַׁב* i 3die Person, har tilføiet. Men da (i.) og (..) saa ofte alternere, er denne Observation, om dens Rigtighed endog var afgjort, en ligesaa stor Ubetydelighed, som de fleste andre, hvoraf Hr. Ls. Kritik bestaaer. Og hvad *וַיִּלְרֶי* i Gen. 16, 11. angaaer, da har jeg, efterdi det dermed strax forbundne *וַיִּלְרֶי* er præter. kal med *ו* convers., ikke den Driftighed, som Rec., til at afgjøre, at det skal være part. kal. Jeg har derfor anført begge Dele og ladet Sagen være uafgjort.

§ No. 336 har jeg kaldt *וַיִּשַׁב* Povel. Hr. L. vil, at det skal være Pikel og staae for *וַיִּשַׁב*. Det er gjerne muligt, at dette kan være Oprindelsen, som og Gesenius lærer. Men desuagtet er min ringe Formening dog denne, at ligesom Povel er Pikel med *ו* uden paafølgende Dagesch, saaledes kan Pikel ogsaa kaldes Povel, naar det samme indtræffer. Den dobbelte 3die Radikal viser, at quiescentia Ain i Conjugg. graves dannes analogt med geminantia Ain. Overhovedet er Striden her kun om en grammatisk Venævne.

Alt i No. 259 *וַיִּשַׁב* bekvemmere henføres til *וַיִּשַׁב*, end til *וַיִּשַׁב*, hvilken Form det samme Verbum ellers ogsaa har, og at man altsaa ikke behøver at antage en egen Form derfor; ligesom og, at der er indløben den Feiltagelse, at *וַיִּשַׁב* er anført som et Verbum *וַיִּשַׁב*, tilstaaer jeg villig Rec. og det er mig en Fornøielse, at kunne eengang give ham, hvis grammatiske Skarpsæenhed jeg ingenlunde vil nægte, fuldkommen Ret. Ogsaa antager jeg gjerne hans Mening, at *וַיִּשַׁב* ikke er Kal (hvilket jeg havde beholdt efter Danzius, hoor Reglen Pag. 124, § 46. hedder: Verbum *וַיִּשַׁב* in *Futuro kal* (ad formam Hüphal) pri-

nam in 1 mutata, quiescens in schurek, secunda cum (-) notata, og altsaa vel efter Nec. eget Omdømme ikke kan være nogen grov Feil), men Hophal, hvortil min Grund er, at man derved undgaaer denne Anomalie af et enkelt Ord, og Bemærkelsen potuit godt kan (som allerede hos Simonis) lade sig udlede af det passive Begreb potens factus est, en Formation, der er analog med NH af NW. De to smaae Anmærkninger 259 No. 3, og 305, vil jeg altsaa bede Læseren af min Grammatik at udstryge.

Men naar det nu derpaa endelig hedder: "Omendkjendt det andet Dplag udgjør 8 Ark, har Grammatiken dog væsentlige Udadelser; især er det at beklage, og meget maa det hindre dens Brugelighed, at den aldeles ikke leverer Paradigmata for Verber og Substantiver. Hvorledes? Skulde man da ikke af en Grammatik kunne lære at conjugere og declinere?" da veed jeg ikke at forklare mig anden Grund til disse Beskyldninger, end at Nec. maastee selv har følt, at, hvad han hidtil havde anført, var, paa den sidste Bemærkning nær, Spidsfindigheder eller Ubetydeligheder, som ikke kunde overbevise nogen Sagkyndig om, at det maa have staaet sig saa slet med den Underviisning, der i Hebraikken gaves efter min Grammatik, og han altsaa, for dog nogenlunde tilstrækkelig at kunne retfærdiggjøre sin Dom om denne Underviisnings Tilstand og sammes Aarsager, maa see at faae vægtigere Beviser, skulde de endog være aabenbar grebne af Luften, og derved være gjort Regning paa, at Pluraliteten af Læserne ikke kjendte min Bog saa nøie eller vilde gjøre sig den Umage, at conferere den. Det er til den Ende endnu kun lidt, at han gjør Bogen (viensynlig ikke for at berømme den) større, end den virkelig er, nemlig 8 Ark istedetfor 7½, lidet Octadformat og vidtløftig trykt, (thi Fortalen og Analysen af to Capp. i Genes. ere jo ikke en Deel af Grammatiken, som saadan); kun lidt, at han løst hen besylder den for væsentlige Udadelser, uden at angive et eneste Exempel derpaa (med mindre det skal bestaae i, at her ikke gives en udførlig Accentlære, om hvis Uvæsentlighed vi ovenfor have talt): men hvad skal man sige derom, at Nec. dristig debiterer en Beskyldning, om hvis fuldkomne Usandhed Enhver, som blot flaaer Bogen op, øiebliklig kan overbevise sig, at den nemlig "aldeles ingen Paradigmata skulde levere, og at man altsaa deraf ikke skulde kunne lære at conjugere og declinere? For at blotte en saadan Udsærd, som den fortjener, spørger jeg da Nec.

1) i Henseende til Conjugationen, hvad han da kalder det fuldstændige Paradigma af det regelmæssige Verbum, som staaer Side 80—82, foruden tilforn S. 75—77 af den enkelte Tempus; og Personsboining? hvad han kalder Paradigmerne af den afvigende Conjugation af Vutturalverba S. 92—93 (hvilke Danzius ikke engang har)? af Verba D S. 95,

af פּי §. 98, af עַע §. 101, af עַו §. 104, af נָל §. 107, af לָה §. 110—111, over de fleste af hvilke der endog udtryffeligt staaer Navnet Paradiigma eller Exempel? Eller ere disse sidste (thi det regelmæssige Verbum staaer fuldt ud) i Necs. Dine maaskee ikke Paradiigmer, fordi de Personer, som ligefrem følge af Analogien med de anførte, ikke ere til Unødvendighed udtryffeligt angivne? f. Ex. at der efter Anførelsen af סָבַר, סָבְרָה, סָבְרָה, ikke er anført סָבַרְתָּ, סָבְרָתָּ, eller efter סָבַרְתָּ, סָבְרָתָּ, ikke ogsaa סָבְרָתָּ, סָבְרָתָּ, men blot staaer et o. f. f., hvilket er saa meget mere tilstrækkeligt, som Formationen deraf i Reglerne tet foran er forklaret, og den Lærling, som var et saa blot mechanisk Hoved, at han ikke kunde have nok deraf, vel aldrig med nogen Frugt kunde lære Hebraisk. Sandelig man maatte vel vente, at Nec. havde viist, hvad det da var for unyttigt Løi, der skulde indeholdes i den hele fra §. 69 til 112 gaaende Konjugationslære, naar man deraf ikke kunde lære at conjugere?

Dernæst hvad 2) Declinationslæren angaaer, da er det vel sandt, at derpaa ikke er opstillet Paradiigmer i den tabellariske Form, som Vater og Gesenius, samt efter dem Prof. Rasmussen og Adj. Lindberg have brugt, men uden at Læseren af min Grammatik derfor mindre lærer at declinere, end de gjøre det efter hine Tabeller, hvilket dog nok ikke er den eneste Maade, hvorpaa de kunne lære det. Thi hvori bestaaer vel hvad de kalde at declinere, andet end i at kunne af enhver Art Nomina danne Singularformen i status constructus, Pluralformen baade i stat. absol. og constr. samt forbinde Ordet med Suffixer? Dette lærer Disciplen efter min 32 aarige Erfaring i denne Underviisningsgreens Behandling ligesaa godt og langt mindre vanskeligt af de almindelige Regler om Numerus (i min Grammatik §. 18.) om stat. constr. (sammesteds §. 20), og om Suffixerne (sammesteds §. 24), hvilket Alt de jo alligevel maae lære for at faae et rigtigt Begreb derom. Hvortil altsaa Tabeller, som de først ved at føre hvert Ord tilbage til hine Regler kunne huske? Saaledes, for blot at tage eet Exempel (מְלִי), lære de (No. 128 og 130) at sæglerede Nomina have en dobbelt Form, at deres Plural dannes af Genstavsformen med (ִ) mellem de sidste Konsonanter (מְלִי, מְלִיִּם, No. 131 og 151), i stat. constr. derimod og i Forbindelse med Suffixer i Sing. af den med Vocalen (-) mellem de første (מְלִי, מְלִי, מְלִי No. 128, 166); og endelig at de i Plural og Dual foran possessive Pronomia tabe Endelserne וֹ וְ (No. 200). Naar nu altsaa i den Henseende i min Grammatik ikke er forbigaaet et eneste almindeligt Tilfælde, end ikke de væsentligste særegne, af dem, som de Andre i deres Tabeller opstille til mechanisk Udenadslæring, og Analogien lige godt anvendes efter begge Maader, hvor kan det da med nogen Grund paastaaes, at man deraf ei kan lære at declinere? Eller er dette Tilfældet her, saa maa det og

være Tilfældet ved Danzii Grammatik, af hvilken dog Rec. mener at man fordum lærte bedre og grundigere Hebraisk end siden; thi ogsaa i samme findes ingen Declinationsparadigmer, saa at man efter Hr. Ls. Slutningsmaade i al den Tid, denne brugtes, ikke har kunnet declinere, d. e. ikke sætte et Nomen i Plural, i stat. constr. eller i Forbindelse med Suffixer!

Ikke synderlig mere overeensstemmende med Sandheden er det, naar Rec. derpaa anfører Følgende: "Vel raader Forfatteren til at benytte Prof. Rasmussens hebraiske Conjugations- og Declinations-Tabeller; men ikke at tale om disse store Ufuldkommenheder og væsentlige Feil, saa staae de dog i mange Maader i aabenbare Modsigelser med Forfatterens egne og bedre Anskuelser. Kommer nu hertil, at Prof. R. s. Tabeller ikke engang kunne faaes uden at kjøbe hans Grammatik tillige, saa sættes herved de, som skulle bruge Prof. Blochs Grammatik i en ligesaa ubehagelig som unødvendig Beføstning; thi een hebraisk Grammatik burde i Skolerne være tilstrækkelig." Uden at ville gjengjelde den Compliment, der midt i denne Dadel ligger til mig, med nogen Uhosflighed, kan jeg dog ikke undlade, for dem, der ikke have min Bog ved Haanden eller have Lyst til at efterslaae den, at anføre, hvad det er, jeg i denne Anledning har sagt, paa det at Enhver kan see, hvor falsk Rec. anfører mine Ord og hvilken Inconsequenz han paabyrder mig. Efterat jeg nemlig i min Fortale har angivet min Hensigt, "at lægge Begynderen Sprogets hele Mechanisme og Dannelsesmaade saa klart for Die, at han saavidt muligt kan fatte Grunden til enhver Forms Dannelse og derefter med Forstand og Sikkerhed anstille sin Analyse," tilføier jeg: "Til den Ende troer jeg nu vel, at her er fremstillet alt det Fornødne. Vil man imidlertid, hvad jeg selv i det sidste Aar har gjort, for at give en mere beskuelig Oversigt af det Hele, dertil tillige benytte Prof. Rasmussens Tabeller, da lader disse Brug sig bekvemt forbinde med den af mig givne Veiledning" o. s. v. og dernæst hvad min Fremstilling af Nomina angaaer, at den endnu stedse synes mig at give den tydeligste og tillige tilstrækkelig Veiledning til at kjende de hebraiske Nominers Former og Bøining: hvorimod det forekommer mig, at de af de Nyere foretagne Classificationer af Nomina snarere gjør Veien vidtløftigere og besværligere, end behøves". Hvo der læser dette Sted med mindste Agtsomhed, vil vel let see, at jeg anseer Brugen af disse Tabeller for ufornoden, ja ved Nomina endog for besværlig, altsaa ingenlunde har "raadet til deres Benyttelse," men kun tilkjendegivet, at de kunde være brugbare, som alle Tabeller, til at give en mere beskuelig Oversigt. Og at jeg derved skulde villet gjøre Disciplen det til en ubehagelig Fornødenhed, at kjøbe to Grammatiker, vil, om Nogen end kunde tiltroe mig den Dumhed, at ville selv ved Udgivelsen erklære min egen Lærebog for util-

stræffeligt, lettelig være gjendreven, naar man erindrer sig, at Prof. Masnuffens Tabeller dengang kun vare særskilt udgivne og at faae for en Dagatelle, samt at Directionen endyver mere havde tilsendt Skolerne et Antal Exemplarer, for gratis at uddeles til Disciplene. Og saa brugtes de kun et Aarstid eller to af Enkelte, som havde dem; siden efter har man uden dem ligesaa godt som før, og i ligesaa kort Tid, lært Grammatiken og dens Paradigmer af min Bog allene.

Og saaledes ere vi da lykkeligviis til Ende med en Kritik, som Nødvendigheden saameget mere bød mig saa detailleret at gjenneingaae, som dens Læser dog vel ellers neppe kunde troe, at en Recensent, der maa formodes baade at forstaae sit Fag og kun allene at have dets Fremme til Hensigt, skulde, for at nedsætte en bekjendt Lærebog, ikke blot uden Grund have dadlet saa mange Punkter i samme, men endog haadt den Driftighed, at paa digte den Mangler, som den aldeles ikke har. Hvorvidt dette nu er Tilfældet, eller hvorvidt de andre Antegnelser, naar man blot undtager dem, som angaae de to Urigtigheder af $\eta\psi\iota\lambda$ for $\eta\psi\iota$ og $\eta\eta\omega$ for $\eta\eta\omega$, bevise nogen Feil, end sige nogen af grovere Art, overlades den kyndige og upartiske Læser at bedømme. Og maatte da isøvrigt disse Blade ikke være uden al Indflydelse til saavel at berigtige Recensentens Domme om det hebraiske Sprogstudiums hidtilværende Tilstand i vore lærde Skoler, som til at bestemme, hvad der i Samme kan være rigtigt og hensigtsmæssigt, da er det Diemeed, hvori de skreves, tilstræffeligen opnaaet.

Den offentlige Examen i Koeskilde Kathedralskole for Aaret 1825, som Disciplenes Forældre og Børgere, samt andre Videnskabsmand og Skolens Belyndere herved ærbødigt indbydes til efter Behag at overvære og anhøre, foretages i følgende Orden:

Dagen.	1ste Værelse.	2det Værelse.
21de Septbr. Formidd.	Græsk 4de Klasse.	Arithmetik 2den Klasse.
Efterm.	Latin 3die Kl. under Adj. Stybe.	Arithmetik 1ste Kl.
22de Septbr. Formidd.	Latin 2den Kl. u. Adj. Christensen.	Arithmetik 4de Kl.
Efterm.	Græsk 1ste Kl.	Tydsf 3die Kl.
23de Septbr. Formidd.	Religion 4de Kl.	Historie 2den Kl.
Efterm.	Latin 3die Kl. u. Adj. Christensen.	Dansf 1ste Kl.
24de Septbr. Formidd.	Candidaterne: Tydsf, Græsk.	} Skriftlige } 4de og 3die Kl. } Prøver } 2den og 1ste
Efterm.	— Arithmetik, Geografie.	
26de Septbr. Formidd.	Candidaterne: Fransf, Latin, Religion.	Skrift. Prøve 3die, 2den og — — 4de Kl. Dansf 3die Kl.
Efterm.	— Geometrie, Historie.	
27de Septbr. Formidd.	Latin 2den Kl. u. Adj. Stybe.	Geometrie 4de Kl.
Efterm.	Latin 1ste Kl. u. Adj. Berg.	Geografie 3die Kl.
28de Septbr. Formidd.	Græsk 3die Kl. u. Dr. Thrige.	Dansf 2den Kl.
Efterm.	Fransf 4de Kl.	Religion 1ste Kl.
29de Septbr. Formidd.	Fransf 2den Kl.	Historie 4de Kl.
Efterm.	Latin 1ste Kl. u. Adj. Christensen.	Arithmetik 3die Kl.
30de Septbr. Formidd.	Hebraisf og Iliade 4de Kl.	Geografie 1ste Kl.
Efterm.	Græsk 3die Kl. u. Adj. Berg.	Religion 2den Kl.
1ste October Formidd.	Græsk 2den Kl.	Geometrie 3die Kl.
Efterm.	Tydsf 1ste Kl.	Geografie 4de Kl.

Dagen.		1ste Værelse.	2det Værelse.
3die October	Formidd.	Tydsk 4de Kl.	Historie 3die Kl.
	Efterm.	Religion 3die Kl.	Tydsk 2den Kl.
4de October	Formidd.	Latin 4de Kl.	Geografie 2den Kl.
	Efterm.	Franst 3die Kl.	Historie 1ste Kl.

Til Universitetet afgaae:

1. Paul Christian Tillisch, en Søn af Oberst v. Tillisch til Kammergave ved Sorø.
2. Christen Koefoed, en Søn af Etatsraad og Bankdirecteur Koefoed i Kjøbenhavn.
3. Abraham Becker, en Søn af afgangne Sognepræst Becker til Allsted ved Sorø.

Translocationen, til hvis Overværelse herved ligeledes indbydes, foretages paa sædvanlig Maade Onsdagen den 12te October Formiddag Kl. 10, hvorefter det nye Cursus af Underviisningen strax tager sin Begyndelse.

S. N. J. Bloch.